

УДК 159. 992 + 316. 772

МЕРЕЖЕВА МАНІПУЛЯЦІЯ ЯК ПРИЧИНА ПІДЛІТКОВИХ САМОГУБСТВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Зінченко О.В., к. психол. н., старший викладач кафедри психології
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Шутько І.Ю., магістрант факультету педагогіки і психології
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

У статті розглянуто явище маніпулятивного впливу через Інтернет, що призводить до підліткових самогубств. Проаналізовано різні аспекти проблеми та можливі стратегічні шляхи її подолання.

Ключові слова: підлітковий вік, кібербулінг, мережева маніпуляція, самогубство, індикатори суїцидального ризику.

В статье рассмотрено явление манипулятивного воздействия через Интернет, приводящее к подростковым самоубийствам. Проанализированы различные аспекты проблемы и возможные стратегические пути ее преодоления.

Ключевые слова: подростковый возраст, кибербуллинг, сетевая манипуляция, самоубийство, индикаторы суицидального риска.

Zinchenko O.V., Shutko I.Y. NETWORK MANIPULATION AS A CAUSE OF TEENAGE SUICIDES: A THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM

The article describes the phenomenon of manipulative influence through the Internet, which leads to teenage suicides. Different aspects of the problem and possible strategic ways of overcoming it are analyzed.

Key words: adolescence age, cyberbullying, network manipulation, suicide, indicators of suicidal risk.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що будь-яке досягнення науково-технічного прогресу має як позитивні, так і негативні наслідки. Ця теза особливо точно характеризує ситуацію, що склалася в останні десятиліття з Інтернетом: суттєво полегшивши і збагативши життя людини, Всесвітня мережа стала джерелом низки феноменів, що загрожують благополуччю і навіть життю громадян. У цьому контексті показовими є резонансні події, пов'язані з так званими «групами смерті», діяльність яких на пострадянському просторі спричинила низку підліткових самогубств. Динаміка суспільного інтересу до цієї проблеми в українському соціумі розвивалася лавиноподібно: від появи поодиноких повідомлень на сайтах новин до широкого суспільного обговорення не минуло й місяця. Причини такої ситуації є зрозумілими, оскільки йдеться про найдорожчий державний скарб – життя і здоров'я дітей. Очевидно, що актуальним питанням є розробка дієвої стратегії подолання цієї небезпеки, і важлива роль у цьому напрямку належить психологічній науці. Тому першим кроком має бути теоретичний аналіз різних аспектів проблеми.

Теоретичний аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема самогубств та суїцидальної поведінки завжди перебувала в полі уваги науковців. Причини, психологічна специфіка, шляхи попередження самогуб-

ства активно вивчали Р.З. Авакян, І.А. Алієва, І.О. Кирилова, М.І. Ковальов, А.Г. Амбрумова, Л.І. Постовалова, А.Р. Ратінова, І. Паперно та ін. Вагомий внесок у розроблення цієї проблематики зробили вітчизняні дослідники С.В. Жабокрицький, В.П. Москалець, О.М. Моховиков, Г.Я. Пілягіна, В.В. Сулицький, А.П. Чупріков, С.І. Яковенко, Н.М. Ярмиш та ін.

Узагальнюючи різні погляди на проблему, можна зробити висновок, що в сучасній психологічній науці суїцидальну поведінку розуміють як аутоагресивні дії людини, що свідомо і навмисно спрямовані на позбавлення себе життя. Цей феномен, зазвичай, не пов'язують із серйозними психічними розладами. Серед причин, що спонукають до суїциду (економічних, соціальних, психологічних тощо – О.З., І.Ш.), окреме місце належить злочинним діям (доведення до самогубства – О.З., І.Ш.). Проте цей чинник необхідно розглядати в комплексі із психологічними аспектами (зниженням стресостійкості, проблемами в комунікативній сфері, неефективними механізмами психологічного захисту, втратою цінності життя тощо – О.З., І.Ш.). Тобто акт самогубства майже завжди є наслідком комплексу психофізіологічних, моральних, психологічних, соціальних, екологічних і соціокультурних чинників [1].

З очевидних причин особливо гостро ці явища сприймають у контексті дитячого та

підліткового віку, що, зокрема, проявляється у значній кількості наукових праць із цієї проблематики (А. Адлер, К. Хорні, Е. Дюркгейм, Е. Кюблер-Росс, К. Меннінгер, В. Роменець, Г. Салліван, Н. Фейбероу, З. Фройд, Дж. Хіллен, К. Юнг та ін.).

Розглядаючи інший аспект теми нашої статті, варто зазначити, що у зв'язку з інтенсивними суспільними трансформаціями за останнє десятиліття значно зросла актуальність досліджень різних аспектів перебування у віртуальному просторі (О.Є. Войскунський, О.І. Горошко, А.Є. Жичкіна, Т.В. Карабін, І.В. Кузнецова, Н.А. Лукіна, А.І. Лучинкіна, М.М. Назар, М.Л. Смульсон, В.М. Фатурова, В.М. Чернобровкін, Н.В. Чудова, В.М. Щербина, S.B. Barnes, A. Battenburg, J.S. Donath, L.A. Jackson, A.N. Joinson, J. Suler, D. Thompson, S. Turkle, P. Wallace, J.B. Walther та ін.). Поступово збільшується кількість наукових розвідок Інтернету, пов'язаних з підлітковим віком – одним з визначальних періодів людського життя (О.П. Белінська, Т.С. Асланян, А.В. Кузнецова, Н.С. Нікіфорова, М.А. Снітко, С.Б. Цимбаленко, Л.В. Черьомошкіна, J. Cotterell, R. Festl та ін.).

Отже, бачимо, що різні аспекти явищ самогубства та інтернет-активності підлітків досить ґрунтовно розкриті в психологічній науці. Проте наукових праць, у яких би перетиналися ці дослідження, практично не зафіксовано, що, на нашу думку, пояснюється новизною проблеми.

Ураховуючи вищезазначену інформацію, сформулюємо такі *цільні статті*:

1) характеристика явища підліткових самогубств, спричинених мережевими маніпуляціями з позицій вікової та соціальної психології;

2) аналіз можливостей та шляхів вирішення означеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Вивчення будь-якого феномена потрібно починати із встановлення його джерел. Зазначимо, що хоча з явищем так званих мережесмертних «груп смерті» наше суспільство зіткнулося порівняно недавно, проте факти здійснюваного через новітні інструменти зв'язку (Інтернет, мобільні телефони) психологічного тиску і насильства починають фіксувати з часу появи перших засобів електронної комунікації. Цей феномен отримав назву кібербулінгу (або у разі масовості мобінгу – О.З., І.Ш.), і його прояви часто трапляються в підлітковому віці, який є особливо вразливим стосовно різноманітних соціальних маніпуляцій [5; с. 6].

Сьогодні випадки психологічного тиску та насильства за допомогою мережесмертних засобів набувають дедалі більш небезпечних та спеціфічних форм, тому їх уже доцільно розглядати як самостійні соціальні проблеми, а не просто як вид кібербулінгу, хоча, безперечно, основні його риси зберігаються. Особливо

показовим результатом таких перетворень є мережеве маніпулювання підлітками з метою доведення до самогубства. Ця проблема дуже складна як за рівнем суспільної небезпеки, так і за можливістю її наукового вивчення.

Щодо процесів появи та активності мережесмертних «груп смерті» (термін запропонований російською журналісткою Галиною Мурсалієвою у травні 2016 року – О.З., І.Ш.) на пострадянському просторі є багато інформації (часто недостатньо достовірної – О.З., І.Ш.), повноцінне висвітлення якої не є доцільним у рамках нашого дослідження, проте на окремі аспекти варто звернути увагу. Розглянемо їх на прикладі сумнозвісного «синього кита» (назва групи походить від того факту, що ці морські тварини можуть покінчити з життям, викинувшись на берег – О.З., І.Ш.). Перші згадки про цю інтернет-спільноту з'являються в 2015–2016 роках у зв'язку з низкою підліткових самогубств у країнах пострадянського простору (зокрема Російській Федерації, Киргизстані – О.З., І.Ш.). Засновників та модераторів групи було затримано правоохоронними органами, але деструктивну лінію «синього кита» було продовжено.

Наявна інформація про діяльність групи є дуже суперечливою (існує навіть точка зору, що це не більш, ніж «міська легенда» – О.З., І.Ш.), проте з певними застереженнями щодо їх достовірності можна виокремити такі основні моменти, що найчастіше описують у ЗМІ. Встановлення комунікації з потенційними членами групи відбувається так: підліток публікує на своїй сторінці в соціальній мережі хештег «синій кит» (за іншою версією друкується віршоване повідомлення, що відображає готовність особистості до участі в діяльності спільноти – О.З., І.Ш.). Після цього з підлітком через мережу зв'язується так званий «куратор», що здійснює ознайомлювальне спілкування та надає попередні інструкції. Подальша взаємодія адміністраторів «синього кита» з підлітками здійснюється через систему завдань (загальною кількістю – 50 – О.З., І.Ш.), змістом яких є виконання дій, що є небезпечними для фізичного та психічного здоров'я особистості (наприклад, порізати руку, цілу ніч переглядати фільми жахів тощо – О.З., І.Ш.). Складність і травматичність квестів поступово зростає, а основним, фінальним завданням гри є здійснення самогубства. Зворотний зв'язок підлітка реалізується через відеофіксацію та пересилання результатів виконання завдань. У разі протесту особистості та відмови від подальшої участі у грі з боку адміністрації групи можуть здійснюватися погрози стосовно можливої фізичної розправи з дитиною або її рідними.

Навіть стислий опис феномена уможливорює розуміння виняткової соціальної небезпеки описаного явища, науковий аналіз якого

доцільно здійснювати у двох аспектах, перший із яких пов'язаний із безпосередніми негативними наслідками діяльності цих груп. На нашу думку, неможливо здійснювати продуктивне вивчення проблеми і пошук шляхів її вирішення, концентруючись лише на мережевих маніпуляціях, при цьому приділяючи недостатньо уваги суїцидальним ризикам підліткового віку. Очевидно, що описаний вище алгоритм впливу «груп смерті» розраховано на осіб із певними структурно-функціональними характеристиками психіки, що обумовлює необхідність звернення до психологічного аналізу феномена самогубства.

Проаналізувавши теоретичні джерела, ми констатуємо відсутність стабільної стратегії соціального реагування на проблему самогубства в нашій державі. Зокрема, це пов'язано з труднощами наукового вивчення феномена – в українській суїцидології залишається нез'ясованою низка актуальних питань, зокрема й тих, що стосуються попередження самогубств. Можна припустити, що така ситуація є однією з причин досить високого рівня суїцидальної активності в Україні.

Розглянемо проблему в контексті розвитку особистості підлітка. У цьому віці схильність до самогубства, зазвичай, пов'язується з деформаціями самосвідомості, що інтенсивно формується. Оцінювання конкретних суїцидальних актів підлітків залежить, насамперед, від мотивів, життєвих обставин та індивідуальних особливостей психіки. Однією з ключових детермінант, що обумовлює специфіку підліткового віку, є соціальна ситуація розвитку, центральним аспектом якої є спілкування з однолітками і, як наслідок, утворення неформальних груп. При цьому не всі підліткові спільноти є суспільно корисними й зосереджуються на обговоренні інтересів або особистих питань. Різні субкультури досить часто продукують життєву філософію, що може стимулювати молоду людину до необдуманих вчинків, які здатні спричинити шкоду фізичному та психічному здоров'ю [3].

Дослідники проблеми зазначають, що навіть незначні зміни в поведінці підлітка можуть свідчити про серйозні, драматичні події в його житті та мають сприйматися батьками та педагогами максимально серйозно. Тому важливим завданням вивчення феномена є з'ясування *індикаторів суїцидального ризику*. Їх поділяють на кілька груп [2]:

1. *Ситуаційні індикатори* – зовнішні несприятливі обставини, що мають вагомий травматичне навантаження: смерть близької людини (особливо батька чи матері – *О.З., І.Ш.*), розлучення батьків, сексуальне насильство або систематичні побиття, скрутне економічне становище родини, професійна неспроможність батьків, каяття за скоєне вбивство

або зраду, загроза тюремного ув'язнення або фізичної розправи, серйозні проблеми зі здоров'ям (інвалідність, невиліковна хвороба – *О.З., І.Ш.*), нервовий розлад через навчання в школі або проблеми у неформальній взаємодії, шантаж, невдачі у стосунках із протилежною статтю, ревності, публічне приниження з боку вчителів, знущання з боку однолітків у школі, наслідування кумира (наприклад, співаків, що здійснили самогубство).

2. *Поведінкові індикатори* охоплюють будь-які раптові зміни в поведінці та настрої особистості: вживання психоактивних речовин, алкоголю, самоізоляція від соціуму, різке зниження повсякденної активності, кардинальна зміна звичок (наприклад, недотримання правил особистої гігієни, поява байдужості до власної зовнішності – *О.З., І.Ш.*), часте прослуховування музики депресивного забарвлення, написання листів каяття до родичів або друзів (зокрема за допомогою Інтернету – *О.З., І.Ш.*), несподіване дарування особистих речей, схильність до невиправдано ризикованих учинків, часті візити до лікаря без очевидної необхідності, порушення шкільної дисципліни або зниження якості навчальної діяльності, придбання і підвищена увага до засобів, що можуть бути використані для здійснення суїциду (наприклад, ножів або медичних препаратів – *О.З., І.Ш.*).

3. *Комунікативні індикатори* проявляються у спілкуванні підлітка з оточенням: прямі повідомлення про суїцидальні наміри («хочу померти») або непрямі («сорого все це закінчиться»), зростання популярності тематики смерті та самогубств у повсякденній комунікації, жарти та іронічні вислови про смерть і відсутність сенсу життя, акцентування уваги на безпорадності та залежності від інших, повідомлення про конкретний план суїциду, самозвинувачення, повільне та маловиразне мовлення.

4. *Когнітивні індикатори* пов'язані із трансформаціями структури самосвідомості та ментальної моделі світу: негативне оцінювання себе, навколишнього середовища і власного майбутнього, переконаність особистості у безмістовності та безперспективності подальшого життя, уявлення про світ як осередок болю та розчарування, наявність нав'язливих суїцидальних думок.

5. *Емоційні індикатори* – зміни у ставленні підлітка до світу: амбівалентність почуттів, байдужість до своєї долі, пригніченість, безнадійність, безпорадність, відчай, напади паніки, виражена тривога, знижена здатність до концентрації уваги та волі, безсоння, втрата здатності відчувати задоволення від життя, несподівані прояви агресії або аутоагресії, гостре переживання невдачі, часті фрустраційні прояви, стійке почуття власної незначущості та самотності.

Очевидно, що найбільш зручними для фіксації є поведінкові та ситуаційні індикатори,

на основі яких можна робити висновки про зміни у психіці підлітка. Проте виявлення навіть кількох показників із вищезазначених не може бути остаточною підставою для висновку про схильність до самогубства, однак однозначно має спонукати педагогів і психологів до системного та глибокого вивчення особистості.

Про мотиви залучення підлітків до так званих «груп смерті» важко говорити без попереднього емпіричного дослідження, проте можна висловити деякі припущення. Зокрема, очевидним видається вплив кризових проявів психічного життя (внутрішнього конфлікту, низької самооцінки, вираженого почуття самотності тощо – *О.З., І.Ш.*), що пов'язані з об'єктивною кризою підліткового віку. Ситуація особливо ускладнюється тим, що дитина часто може знати про небезпеку вступу до віртуальних деструктивних спільнот, але до кінця її не розуміти або сприймати цю ситуацію як своєрідну гру. У цьому контексті доцільно зауважити, що інтенсивне перебування в Інтернеті суттєво впливає на сприймання реального світу. Так, у ментальній моделі світу підлітка виникає уявлення про себе, як про ігрового персонажа, повністю захищеного від різноманітних загроз можливістю використання функцій «збереження – завантаження». Наголосимо, що йдеться не про стійке, свідоме сприймання реальності як ігрового середовища, що також можливе, але є ознакою психічних деформацій, а про неусвідомлені реакції, своєрідний механізм психологічного захисту, що забезпечує стабільність особистості підлітка.

Як уже зазначалося, крім вищеописаних проблемних моментів, існує інша загроза феномена «груп смерті», можливо, не така очевидна, але теж достатньо серйозна. Згадана небезпека пов'язана з поширенням деструктивних, панічних настроїв у суспільстві, насамперед, завдяки активності засобів масової інформації, що часто порушують будь-які етичні норми.

Події, пов'язані з діяльністю «синього кита» та схожих груп, є дуже привабливими для різноманітних медіа через їх сенсаційність. Справді, історія про таємничих, напівмістичних зловмисників, що здатні проникати в людські душі й нести смертельну небезпеку дітям у їхньому домі, є дуже виграшною з погляду очевидного високого суспільного інтересу та відповідних рейтингів. Крім того, бажаючи максимально зацікавити своїх глядачів та слухачів, представники ЗМІ застосовують різноманітні «заборонені прийоми» – маніпуляцію фактами і навіть відверту брехню. Водночас відбувається навмисне підсилення емоційного компонента інформаційних повідомлень (акцентовано тривожної модуляції голосу диктора, відповідним чином змонтований відеоряд та формулювання заголовків – *О.З., І.Ш.*). У цьому контексті доречно також відзначити,

що дуже часто використання в ЗМІ словосполучення «групи смерті» теж є своєрідним емоційним каталізатором, що додатково провокує чутки й панічні настрої.

Варто зауважити, що проблема підліткових самогубств, на жаль, була актуальною ще до появи і масового поширення соціальних мереж. Проте, зважаючи на винятковий суспільний резонанс та медійний розголос теми «синіх китів», нині існує тенденція майже автоматично пов'язувати наміри до самогубства з маніпулятивним впливом інтернет-спільнот. Такий підхід тільки шкодить з'ясуванню істинних причин суїцидальної поведінки підлітка та заважає повноцінній психологічній допомозі. Також слід зазначити, що тотальне висвітлення означеної проблеми в ЗМІ може лише стимулювати інтерес підлітків до таких груп з огляду на описане вище ігрове світосприйняття та виражений негативізм.

Ефективність вирішення цієї складної соціальної проблеми залежить від роботи у двох площинах – психолого-педагогічній та правоохоронній. Перша площина передбачає скоординовану взаємодію школи (насамперед, психологів і класних керівників – *О.З., І.Ш.*) та батьків з метою детального інформування щодо різних аспектів проблеми мережевої маніпуляції та попередження її шкідливого впливу. Зазвичай, взаємодія школи і сім'ї в цьому питанні здійснюється з орієнтацією на жорстку заборону безпосередніх розмов із дітьми про «синіх китів» та подібні спільноти. У такому підході, звичайно, є сенс – зайва акцентуація уваги на соціальних обмеженнях може тільки зацікавити підлітка, викликаючи протилежну реакцію. З іншого боку, ми повинні чітко усвідомлювати: за умов сучасної інформаційної свободи вважати, що діти нічого не знають про «групи смерті», як мінімум, наївно. Тобто виникає дилема, вирішення якої, на нашу думку, полягає в ефективності сімейного спілкування та розумінні батьками власної дитини. Готового «рецепта» поведінки в таких ситуаціях не існує – потрібно зважати на індивідуальні особливості підлітка, домінуючі емоційні тенденції (агресія, тривожність, спокій тощо), актуальний настрій особистості, загальну сімейну атмосферу (передусім, частоту виникнення конфліктів та їх зміст, рівень відвертості та щирості в комунікації – *О.З., І.Ш.*), пізнавальний розвиток (особливо щодо розуміння соціальних проблем – *О.З., І.Ш.*), специфіку кризових проявів. На основі перерахованих орієнтирів має будуватися як загальна виховна стратегія батьків, так і спілкування щодо безпеки соціальних мереж. Оскільки тут постає проблема відсутності психолого-педагогічної культури у ставленні до власних дітей, то важливо згадати про значення діяльності працівників освітніх закладів.

Просвітницька робота шкільних психологів та педагогів щодо так званих «груп смерті» має проводитися не тільки в контексті інформування стосовно змісту діяльності таких спільнот, особливостей суїцидальних маркерів, а й через роз'яснення основних вікових особливостей підлітків та правил комунікації з ними. До того ж, маючи дані психодіагностичних обстежень, кваліфікований фахівець може вказати батькам на проблемні моменти їхньої дитини, що іноді важко виявити навіть найближчим людям. При цьому педагогам необхідно утримуватися від різких, категоричних суджень щодо суїцидального ризику конкретного учня: потрібно надавати факти психічного життя, але не робити остаточних висновків. Навіть виявлення комплексу психологічних особливостей, які визначають наявність в особистості схильності до суїцидальної поведінки, не дає підстав стверджувати, що перед нами потенційний самогубець.

На нашу думку, важливим стратегічним питанням у вирішенні описаної проблеми має бути чітке визначення пріоритетів: боремося не проти соціальних мереж, а за психічне та фізичне здоров'я підлітка. Тому корекційно-виховна робота педагогів і виховний вплив батьків мають бути спрямовані не на формування стійкого негативного ставлення до інтернет-контенту, що лише може викликати реакцію супротиву, а ставити на меті гармонійний розвиток різних аспектів самосвідомості, становлення системи мотиваційно-ціннісної системи, де наріжним каменем є повага та любов до життя – власного та інших. Як би банально це не звучало, але комунікативною основою ефективності такої роботи є любов батьків і повага педагогів.

Доцільно також згадати про правоохоронну сторону проблеми, оскільки відомо, що усвідомлення обов'язкового покарання є дієвим психологічним «запобіжником», що блокує бажання до протиправної діяльності. На жаль, у цьому контексті є проблеми. Зокрема, діяльність адміністраторів «груп смерті» не кваліфікується за статтею «Доведення до самогубства», оскільки вплив на особистість реалізується у спотвореній, але все ж таки ігровій формі та не включає безпосередній психологічний тиск (при цьому чомусь не враховуються погрози рідним та дитині у разі виникнення бажання виходу зі спільноти – *О.З., І.Ш.*). Звідси маємо ситуацію, коли причетних до підліткових суїцидів затримували, але дуже швидко відпускали. Також наївно буде вважати, що заборона російських соціальних мереж відразу зніме проблему: по-перше, існує маса шляхів обходу блокувань, що добре відомі підліткам, а по-друге, у мережі є дуже багато інших комунікативних ресурсів, де може «виринути» зловісний «синій кит». Тому без зміни законодавчої бази та ефективної діяльності правоохоронних органів, орієнтованих

лише на вплив сім'ї та школи, не можна говорити про ефективне вирішення проблеми інтернет-груп суїцидальної спрямованості.

Висновки. Результати нашого теоретичного дослідження можна узагальнити в таких положеннях. Випадки мережевого маніпулювання, що призводять до підліткових самогубств, фіксуються вже кілька років і практично не розглянуті в психологічній науці. Це явище становить реальну загрозу фізичному і психічному здоров'ю молодого покоління. Підлітки перебувають у полі підвищеного ризику, оскільки їхній психічний розвиток характеризується вираженими кризовими показниками – кардинальними біологічними перетвореннями, емоційною нестійкістю, що зазвичай проявляється у підвищеній тривожності або агресії (інколи аутоагресії), негативізмі й упертості, конфліктності з оточенням. Усі перераховані явища характеризують загальну нестабільність цього періоду і можуть стимулювати особистість до акту самогубства. Існує кілька груп суїцидальних маркерів (ситуаційні, поведінкові, комунікативні, когнітивні, емоційні – *О.З., І.Ш.*), що можуть бути орієнтирами для комплексного, ретельного вивчення стану особистості.

На нашу думку, феномен так званих «груп смерті» є еволюцією явища кібербулінгу – психологічного тиску через новітні засоби зв'язку (Інтернет, телефон). На нашу думку, мотиви діяльності адміністраторів таких спільнот можуть бути різноманітними: від патологічних відхилень до прагнення самоствердження. Серед спонук, що стимулюють підлітка до вступу у «групи смерті», крім почуття самотності, нерозуміння оточення та інших проявів психічної нестабільності, можна виокремити ігрове сприймання світу, що не передбачає повноцінного усвідомлення небезпеки участі в таких іграх. Робота над вирішенням окресленої проблематики з боку батьків і педагогів має будуватися на основі формування позитивного, бережливого ставлення до життя, заснованого на щирих, довірливих стосунках із підлітком. Психолого-педагогічний вплив має підкріплюватися ефективними правоохоронними діями.

Перспективи розроблення проблеми пов'язані з емпіричним дослідженням феномена, що може бути реалізоване в кількох напрямках:

1. вивчення загальної динаміки суїцидальних маркерів у підлітковому віці та їх зв'язку з індивідуальними особливостями особистості;
2. з'ясування психологічних особливостей перебування підлітків у соціальних мережах – специфіки спілкування порівняно з реальними суспільними контактами, залежності від віртуального комунікативного простору, впливу на самопочуття особистості;
3. ретельне, але обережне вивчення колишніх учасників «груп смерті»: з'ясування мотивації вступу, реакцій на ігрові квести, рівня

усвідомленості деструктивного впливу. Отримані дані будуть основою для створення обґрунтованих програм подолання означених суспільних викликів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прийменко В.М. Суїцидальна поведінка. Психологічний аналіз і профілактика (Методичні рекомендації для практичних психологів і соціальних педагогів) / В.М. Прийменко. – К. : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2005. – 43 с.

2. Суїцидологія: теорія та практика / за ред. О.М. Морозова, А.Г. Чуприкова. – К. : Видавн. КІВС, 1998. – 190 с.

3. Цушко І.І. Попередження суїцидальної поведінки дітей та підлітків (Методичні рекомендації для педагогів, практичних психологів, соціальних педагогів, батьків) / І.І. Цушко, О.А. Рудомьоткіна. – Київ : НМ-ЦППСР МОН і АПН України, 2006. – 13 с.

4. Festl R. The individual or the class: A multilevel analysis of cyberbullying behavior in school context / R. Festl, M. Scharkow, T. Quandt // Human Communication Research. – 2014, May.

5. Heirman W. Cyberbullying-Entrenched or Cyberbully-Free Classrooms? A Class Network and Class Composition Approach / W. Heirman, S. Angelopoulos, D. Wegge, H. Vandebosch, S. Eggermont, M. Walrave // Journal of Computer-Mediated Communication. – May 2015. – Volume 20. – Issue 3. – P. 260–277.

УДК 74.015.3:35.035

ВИХІДНІ НАУКОВІ ПОЛОЖЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

Клочек Л.В., к. психол. н.,
доцент, докторант

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті обґрунтовано вихідні наукові положення розвитку соціальної справедливості особистості педагога, зміст яких презентує ціннісно-діалогічну парадигму взаємин учасників педагогічної взаємодії.

Ключові слова: *об'єктивізація цінності соціальної справедливості, справедливий вчинок, ціннісно-смыслові позиції учасників педагогічної взаємодії.*

В статье обоснованы исходные научные положения развития социальной справедливости личности педагога, содержание которых презентует ценностно-диалогическую парадигму отношений участников педагогического взаимодействия.

Ключевые слова: *объективация ценности социальной справедливости, справедливый поступок, ценностно-смысловые позиции участников педагогического взаимодействия.*

Klochek L.V. OUTGOING SCIENTIFIC IDEAS OF THE SOCIAL JUSTICE DEVELOPMENT OF THE PEDAGOGUE

The article reveals the outgoing scientific ideas of the social justice development of the pedagogue, the content of which presents value-dialogical paradigm of the participants interrelations of pedagogical cooperation.

Key words: *objectivation of the social justice value, rightful act, value-notional positions of the participants of the pedagogical cooperation.*

Постановка проблеми. Проблема розвитку соціальної справедливості особистості педагога у наш час набуває особливої актуальності. Вияв учителем цієї якості у взаємодії з учнями втілюється в неупередженому, об'єктивному оцінюванні їх навчальних досягнень та поведінкових проявів. Наявність у структурі особистості вчителя якості соціальної справедливості, яка, утворившись у результаті інтеріоризації соціальної цінності соціальної справедливості, стає особистісною його цінністю, створює умови для гуманного, ціннісного ставлення до всіх без виключення школярів. Це виявляється у розумінні особистості кожного з них, у врахуванні їх індивідуальних особливостей та життєвих обставин під час визначення

винагород чи покарань за результати їх діяльності, що ґрунтується, зокрема, на ціннісному самоставленні педагога. Цінність особистості кожного учасника педагогічної взаємодії утверджується в рамках ціннісно-діалогічної методології. Ціннісний діалог передбачає «співбуття» вчителя й учнів як суб'єктів взаємодії у поточній ситуації, встановлення між ними психологічної рівності, досягнення партнерства в обговоренні питань спільної діяльності. Вивчення проблеми розвитку соціальної справедливості особистості педагога на засадах ціннісно-діалогічного підходу з подальшим втіленням результатів дослідження у практичній діяльності вчителя передбачає обґрунтування та дотримання вихідних наукових положень,